

דברי חזיון
באמונה ובטחון ועוז
על פרשיות השבוע

ויאמר אליהו

מאת הרב אלי' מאיר סמיט שליט"א
ישיבת רבי חיים עוזר « » 058-323-1459 \ 347-897-9968

בס"ד

החסד הגדול שעושה הקב"ה עמנו, בהנהגתו המופלאה של 'מדה כנגד מדה'!!!

וירא כי למעלה ממנו עין רואה, ולא ילך בקרי וכו', וינחם על העבר ויתן לב לשוב, וישוב אל ה' וירחמהו, כי ירחף יטהר מכל חלאות טומאתו בו", עכ"ל.

סוד זה מצינו גם במאמר המדרש (בר"ר ט"א), שכ' "אמר רבי שמעון בר אבא ויהנה טוב מאד (בראשית א, לא), זו מידת הפורענות. וכי מידת הפורענות טובה היא מאוד, אלא שוקד על הפורענות האיך להביאה", עכ"ל. ובפירוש מהרז"ו ובפירוש עץ יוסף (שם) ביארו, כי בכך שהקדוש ברוך הוא שוקד על הפורענות, האיך להביאה, שלא בכל צורה ואופן, אלא רק באופן של מידה כנגד מידה, המרמז לאדם במה חטא ומה הוא זקוק לתקן, הרי שזהו טוב מאוד, חסד נפלא ועצום.

התורה מלמדת, שההתבוננות בצורת הנהגה זו של ההשגחה, היא שדחפה את יתרו להתקרב לכלל ישראל. יתרו אמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים כי בדבר אשר ידו עליהם (שמות יח, יא). הביטוי 'זדו' מתפרש בפי חז"ל (סוטה יא). מלשון 'נזיד', לאמר, בקדירה שבישלו בה נתבשל. דיוק העונש השמימי במדה כנגד מידה, כפי שנתבטא במכות מצרים, הוא שגרם ליתרו להודות בגדלות ה' ולבקש להסתפח אל בני ישראל.

בספר נסחת יחזקאל (ליקוטים עמוד כ"ז), מסביר ברוח זה הפסוק שבתהילים ולך ה' חסדך כפי אמתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים סב, יג). המושג 'חסד' מתפרש בדרך כלל כהטבה שלפנים משורת הדין, ולפיכך תמוה הוא לשון הפסוק שמזכיר את הביטוי חסד כאשר הקב"ה משלם לאיש כמעשהו, לכאורה הגמול המשולם לאדם בהתאם למעשיו ולפעולותיו מגיע לו בדין וביורה, והיכן מצוי כאן מדת החסד.

אכן, מבאר האדמו"ר רבי יחזקאל הכהן מרדומסק זצ"ל, כי החסד מתבטא בכך שהקב"ה גומל לאדם במידה כנגד מידה, כמעשהו. בצורת גמול כזו יכול האדם ללמוד במה שגה, שהרי באותה מידה עצמה הוא נענש, כך ניתנת לו הזדמנות לפשפש במעשיו ולשפר את התנהגותו, ואין לך חסד גדול מזה.

שלא כמנהג בשר ודם מידתו של הקב"ה, מידת בשר ודם שכאשר אדם חוטא, כקנס הוא נענש על מעשיו, ואילו הקב"ה מבקש מן האדם בעיקר שיטיב מעשיו להבא, לפיכך הבורא גומל לאדם באותה מידה שחטא, כך רומזים לו משמים מהי משוגתו, וכך נפתח לו פתח להתעלות ולהתנער מן החטא.

« איך ההנהגה של 'מדה כנגד מדה' עוזרת לאדם?? »

המדרש (בר"ר פה, ב) שואל, למה פרשת יהודה ותמר מפסיקה בין סיפור מכירת יוסף לסיפור כיצד הורד מצרימה, ואת עובדת היותו עבד לפוטיפר שר הטבחים.

מבאר המדרש בזה"ל: "רבי יוחנן אמר, כדי לסמוך הכר להכר". כלומר, הָכַר נָא הַתְּנֵת בְּנֶךְ (בראשית לו, לב), להִכָּר נָא לְמִי הַחֲתָמָה וְהַפְתִּילִים (בראשית לח, כה) שאמרה תמר ליהודה. וכתב על זה בעל המתנות כהונה, שכן אמרו חז"ל (ילקוט בראשית סוף רמז קמ"ב), "אמר לו הקב"ה ליהודה, אתה אמרת לאביך הִכָּר נָא, חייך שתמר אומרת לך הִכָּר נָא.

« איך נפרע יוסף על מה שחשד את אחיו באבר מן החי?? »

כתוב בפרשה וַיֵּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבַתָּם רְעָה אֶל אֲבִיהֶם (בראשית לו, ב), ופירש רש"י שם, "כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלים אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותם עבדים, וחשודים על העריות. ובשלשתן לקה, על אבר מן החי וַיִּשְׁחֲטוּ שְׁעִיר עִזִּים (שם, לא) במכירתו, ולא אכלוהו חי. ועל הדבה שסיפר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, לְעֵבֶד נִמְכָּר יוֹסֵף (תהלים קה, ז), ועל העריות שסיפר עליהם, וַתִּשָּׂא אֶשֶׁת אֲדֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף (בראשית לט, ז)", עכ"ל.

ותמה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, אכן להימכר לעשר שנות עבדות כעונש על הוצאת דיבה, ודאי רע ומר הוא, כמו"כ לעמוד בנסיון החמור של אשת פוטיפר, בלחצים ובפיתויים של אותה מרשעת, בגינה הושלך לשתים עשרה לבית אסורים, אף זה עונש נורא. אבל במה לקה יוסף כשראה את אחיו שוחטים שער עזים, ולא אכלוהו חי, במה נחשב לו הדבר לעונש על שהוציא דיבתם שאוכלים הם אבר מן החי.

מכאן קבע הגר"ח שמואלביץ זצ"ל יסוד חשוב, אין לאדם עונש גדול יותר, מעצם היווכחו בטעותו. כאשר רואה יוסף את אחיו שוחטים שער עיזים, הבין שחשד בהם לחינם, והביא דיבתם רעה, הוא חי בטעות ופעל על פיה, משום כך אין אנו יכולים לשער צערו ויגונו, ואי אפשר למצוא עונש נוקב יותר.

« איך ההנהגה של 'מדה כנגד מדה' עוזרת לאדם?? »

אחד מכללי דרכי ההנהגה של הקב"ה את עולמו, הוא מה שכתוב במשנה "במידה שאדם מודד בה מודדין לו, (סוטה ה:). כלומר, באותה מידה שבחר האדם לעצמו ולהתנהגותו, באותה מידה עצמה משלם לו הקב"ה גמולו. נמצא איפוא, כי יש לאדם השפעה רבה על הקורה עימו. אמנם הכל בידי שמים ונקבע על פי רצון העליון, אלא שחכמתו העליונה של הקב"ה רצתה שההנהגה עם הבריות תהיה בהתאם למעשיהם.

כלל זה, שעונשי שמים הם במידה כנגד מידה, לא נועד להצדיק כביכול דיני שמים, שהרי גם בלאו הכי ישרים דרכי שמים ואין בהם דופי, הוראת כלל זה יש בה תועלת רבת לאדם, באשר כך הוא מסוגל להועיל לעצמו ולהיטיב את מצבו.

על האדם לראות בכל מאורעות חיו את יד ה', מידה כנגד מידה, כאיתותים משמים, כפי שכתוב האלשי"ך הק', בפירושו לפרשת שמיני (ויקרא ט א-ד), וז"ל: "שכל אדם צריך שיהיה שם על ליבו כל אשר יקרה לו, מכל הדברים המתרגשים ובאים עליו אשר לא כחפצו ורצונו, שיהיה מחשב וזוכר, הנהיה כדבר ההוא בינו לקונו, שעשה נגד יתברך כמעין המאורע שלא כרצונו".

האלשי"ך הק' תומך את דבריו במילים כדרבנות, וממשיך ואומר: "כי זה כלל גדול לאיש הישראלי באשר הוא יהודי, כי עיני ה' המה משוטטות בכל פרטי בני איש, לשלם לאיש כמעשהו, וטרם יפקוד עליו, רומז לו בקל הקל תחילה, להביא עליו דוגמת אשר חטא לו, למען יפקח עיניו וישקיף

ישוב יש לתמוה, היכן נמצא כאן העונש של מידה כנגד מידה, אם משום שיהודה אמר 'הכר נא', נענש לשמוע מתמר את המילים 'הכר נא', האם ביטוי זה הוא עיקר העונש, והלא בלי ספק הבושה הגדולה שספג יהודה בעקבות מעשה תמר היא העונש הצורב והכואב ביותר, וזאת גם אם לא היתה תמר משתמשת בביטוי הכר נא, אלא בביטוי אחר. מהי, איפוא, המידה כנגד מידה במעשה זה.

אלא בוודאי שהכוונה בזה היתה, שהרי תכלית העונש בעולם הזה, היא להעמיד את האדם על טעותו ולרמוז לו במה טעה וחטא, על מנת שיוכל לתקן משוגתו מכאן ולהבא. לכן זו הסיבה שבחרה ההשגחה העליונה לסבב את הסיבות שתמר תשתמש בדווקא בלשון 'הכר נא', על מנת שיהודה יבחין מיד בטעותו, ויקבל תוכחה על שאמר לאביו הכר נא, לא בכדי איפוא, נסמכה פרשת יהודה ותמר לפרשת מכירת יוסף.

« כל מעשי יוסף עם אחיו היתה כדי לעוררם בתשובה על בסיס הנגחה של מדה כנגד מדה! »

השל"ה הק' מציין (תורה שבכתב צאן יוסף), כיצד כל מעשי יוסף עם אחיו כווננו אל מטרה אחת, לנסות את האחים ולרוממם מחטא המכירה, ועפ"י הכלל של מידה כנגד מידה העמיד אותם על טעותם ורמז להם במה שגו. **הנה**, כאשר נפגש יוסף לראשונה עם אחיו, הוא נזכר בחלומותיו, שנבאו על האחדות שתיגרם על ידו, ומשום כך קראם **מְרַגְלִים אִתְּם** (בראשית מב, ט). מרגל הוא אדם המוכר את אחיו תמורת בצע כסף. יוסף ציוה, איפוא, לאסור מיד את מי שהכניסו והשליכו אל הבור, את שמעון, ועשה זאת במטרה להביא את שמעון ויתר אחיו לידי תשובה שלימה על המעשה המכירה, כאשר יראו שבא עליהם עונש מידה כנגד מידה. וכך היה, מיד באותו מעמד אמרו האחים **אָבֶל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אֲחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמְעֵנוּ עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת** (בראשית מב, כא).

זאת ועוד, יוסף ביקש להעצים את תשובתם, ולשם כך העמיד את השבטים בנסיון דומה לחטא המכירה. הוא דרש מהם להוריד את בנימין למצרים, למרות שידע כמה צער ועגמת נפש יהיו לאביו ואחיו בעקבות כך, ומטרה היתה, כדי שהאחים יוכיחו את אהבתם וחובתם לבנה של רחל (שהרי השנאה ליוסף נבעה בשרשה מחמת היותו בנה של רחל, ולא משנאת אישית).

והשבטים אכן צעדו בדרך אשר ייעד להם יוסף, ובהגיע היום בו היו צריכים להביא את בנימין (בנה של רחל) הם שמרו עליו כעל בבת עינם, וע"ז דרשו חז"ל **במדרש** (ב"ר צה, א) **זָאב וְטֵלָה יָרְעוּ כְּאֶחָד** (ישעיהו סה, כה), **זָאב** - זה בנימין, ו**טֵלָה** - אלו השבטים, שנאמר **שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׁרָאֵל** (ירמיהו ג, יז), **יָרְעוּ כְּאֶחָד** - אימתו, כשירד בנימין עמהם היו ממצעים אותו והיו משמרים אותו,

פירוש, היו נותנים אותו באמצע כדי לשמרו היטב מחיות רעות ומגנבים (עפ"י מתנת כהונה שם). בהתנהגות זו גילו האחים שאכן עקרו מלבם כל שמץ של קנאה ליוצאי חלציה של רחל ממשיכי דרכה.

יוסף שם לב לכך שהשבטים מתנחמים על חטאם ומתייחסים אל בנימין אחיו באהבה ובחביבה, לכן כאשר האחים באו אליו בפעם השנייה, שינה יוסף את יחסו כלפיהם, וקיבלם בשמחה. גם השבטים הרגישו בעצמם בהארת התיקון, ולכן חגגו עם יוסף, כמו שאמרו חז"ל (מובא ברש"י על המקום) על הפסוק **וַיִּשְׂתְּנוּ וַיִּשְׂכְּרוּ עִמּוֹ** (בראשית מג, לד), שמיום שמכרוהו לא שתו יין ולא הוא שתה יין, ואותו היום שתו, להודות על הארת התיקון.

באותו נקודת זמן חש יוסף שזוהו הזמן המתאים להביא לתיקון המלא של הקרע בין האחים, ולכן ציוה להחביא את הגביע באמתחת בנימין כדי

שהשבטים יוכיחו את אהבתם לבנימין עד כדי נכונות למסור את נפשם עליו, מסירות הנפש למנוע את שבייתו של בנימין היא תשובת המשקל לחטא מסירת יוסף לשבי, ומטרתה להביא את התיקון השלם של חטא מכירת יוסף. ואכן האחים עמדו בנסיון, ויהודה בנה של לאה מסר את נפשו על בנימין בנה של רחל.

הארנו לדעת, כיצד כל מעשי יוסף כווננו לתקן את חטאם של האחים במכירת יוסף, ואכן, מיד כאשר הושלם התיקון לא התמהמה יוסף עוד רגע קט, ומיהר להתגלות לאחיו, ע"כ תו"ד השל"ה הקדוש.

« מדוע נגזר על עם ישראל לסבול מצרות עלילות הדם? »

דבר מופלא ונורא כתב הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד (קובץ מאמרים מאמר מעשי אבות), וז"ל: "הנה ידוע כי כלל ישראל הוא סובל תמיד מבחוץ מעלילות דם, אשר הוא דבר נפלא (תמוה) מאוד, כי הרי הכלל הוא שכל שקר שאין בו קורטוב של אמת אינו יכול להתקיים, והשקר הזה של עלילות דם אין בו אמת אפילו משהו, ובכל זאת מתקיים זה אלפי שנה בכל העולם עד היום הזה, והוא מפלאי ההשגחה, ודבר ברור הוא כי בוודאי העונש הזה על כלל ישראל מכוון מידה כנגד מידה בעד איזה עוון שנפרעים עבורו כל הדורות. ולולי שאיני כדאי, הייתי אומר כי הוא מכוון נגד עוון של **וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתָנֶת בְּדָם** (בראשית לו, לא), ואם שגיתי ה' הטוב יכפר בעדי", עכת"ד.

ופלא גדול הוא, שכן רעיון זה מובא כבר בשם רבו המובהק של רבי אלחנן, הלא הוא **החפץ חיים זצוק"ל**, וכך מובא בספר **מאיר עיני ישראל** (חלק ד עמוד כ).

החפץ חיים הזהיר תמיד להתרחק מכל סוגי מחלוקת, ואמר, שהנה אין אומה ולשון שבעולם שיהיו מוזהרים כל כך מאכילת דם חיה ועוף, ובפרט דם אדם, כמו שהוזהרו עם ישראל. ומאידך גיסא, אין עם שסיבול כל כך מעלילות דם כפי שסבל עם ישראל. זאת כיצד, אלא פעם אחת רימו בני יעקב את אביהם בקצת דם.

והוסיף החפץ חיים, שמי שלומד תורה ומפרשיה, יודע את גודל קדושתם וגדולתם של שבטי י-ה, ועד כמה כיוונו לשם שמים במחלוקת זו, ובכל זאת, ממחלוקת זו אנו סובלים עד היום, נלמד מכך להתרחק מכל סוגי המחלוקת.

בדרך זו ביאר בספר **רמתיים צופים** (ס' א אות ל"ו) הוא פירוש על התנא דבי אליהו לרבי שמואל משינאו זצוק"ל, תלמידים של החוזה מלובלין ושל רבי רבי בונים מפשיסחא, האדמו"ר מקוצק והחידושי הרי"ם) את תפילתו של דוד המלך **יְבֹשׁוּ וַיִּחַפְּרוּ יַחְדָּו שְׁמַחֵי רַעְתִּי יִלְבְּשׁוּ בִשְׁת וּכְלָמָה הַמַּגְדִּילִים עָלַי. רְנוּ וַיִּשְׁמְחוּ חֲפָצֵי צְדִיק וַיֹּאמְרוּ תָמִיד יִגְדַל הַנְּהָה הַחֲפָץ שְׁלֹם עֲבָדוֹ** (תהלים לה, כו-כז). דוד המלך ע"ה, שעליו דרשו רבותינו (סנהדרין צג), **יִדַע נַגַּן וְגִבּוֹר חֵיל, וְאִישׁ מִלְחָמָה וְנֹבֵן דָּבָר וְאִישׁ תֹּאֵר וְה' עִמּוֹ** (שמואל א' טו, יח), שנקבעה הלכה כמותו בכל מקום, נשא תפילתו ואמר, **יְבֹשׁוּ וַיִּחַפְּרוּ יַחְדָּו שְׁמַחֵי רַעְתִּי, יְהִי רִצּוֹן שִׁמְכֵי רַעְתִּי יִכְשְׁלוּ בְּדַבַּר הַלְכָה אֲפִילוֹ כְּאִשֶׁר הֵם הַגּוֹיִם בְּתוֹרָה יְחִידוֹ, בְּדִבּוּק חֲבֵרִים, בְּאֹפֶן שֶׁעַל פִּי דָרַךְ הַטֵּבַע אֵין הֵם רְאוּיִים לְהִכְשֵׁל, כְּמוֹ שִׁמְכֵי רַעְתִּי יִכְשְׁלוּ בְּדַבַּר הַלְכָה אֲפִילוֹ כְּאִשֶׁר הֵם הַגּוֹיִם בְּתוֹרָה יְחִידוֹ, וְעַל יְדֵי שִׁיכְשְׁלוּ שׁוֹנְאֵי בְּדַבַּר הַלְכָה, תִּתְעוֹרֵר רוּחַם בְּקִרְבָם לְחֹשֵׁב, עַל מַה וְלִמָּה עָשָׂה לָהֶם ה' כְּכֹה, וְאוֹ אִזּוֹ יְבִינּוּ, כִּי דָבָר זֶה בָּאָה לָהֶם בְּמִידָה כְּנֹגַד מִידָה כְּעוֹנֵשׁ עַל כֵּךְ שִׁלְגָלוּ וְהִתְגָּאוּ, עָלַי וְעַל תּוֹרָתִי, וְאוֹ יִשׁוּבוּ בְּתוֹבָה וַיֹּאמְרוּ תָמִיד, יִגְדַל ה' הַחֲפָץ שְׁלֹם עֲבָדוֹ, הֵם יוֹדוּ וַיֹּאמְרוּ שְׁתוֹרָתִי הִינֵה תוֹרַת שְׁלָם, בְּלֹא מִכְשׁוֹל, וְהִלְכָה כְּמוֹתוֹ בְּכָל מְקוֹם.**

הרי לנו כיסוד דברינו, שמידה כנגד מידה לא נועדה אלא כדי לעורר את האדם לתשובה בדבר חטא ופגם.

"...שהרי תכלית העונש בעולם הזה, היא להעמיד את האדם על טעותו ולרמוז לו במה טעה וחטא, על מנת שיוכל לתקן משוגתו מכאן ולהבא. לכן זו הסיבה שבחרה ההשגחה העליונה לסבב את הסיבות שתמר תשתמש בדווקא בלשון 'הכר נא', על מנת שיהודה יבחין מיד בטעותו..."